

Verslag sessie 'Cultuur & nabijheid' (14u-16u)

Netwerkdag Demos 7 november 2014

An Van den Bergh & Liesbeth Kennes

Inleiding

Waarom?

Met het traject 'Cultuur & nabijheid' keert Dēmos terug naar haar roots: cultuur en democratie. Cultuurparticipatie van kansengroepen blijft twintig jaar na het ontstaan van onze organisatie één van de grondthema's en de term is intussen niet meer weg te denken uit zowel cultuurbeleid als -praktijk. Er wordt op verschillende terreinen druk projectmatig geëxperimenteerd met doelgroepen en partners. Hier en daar is sprake van stappen richting duurzame verankering in het brede culturele landschap. Reden tot blijdschap? Zeker. Reden om nog eens stevig in het potje te roeren? Des te meer.

Want laten we niet te veel rond dat potje heen draaien. Cultuurparticipatie en inclusie worden vandaag nog te vaak gedacht in termen van toeleiding naar wat men meent dat een kwalitatief cultuuraanbod voor allen is. Alsof cultuur een weide is waar men een homogene massa schapen naartoe moet leiden: de meerderheid volgt wel vanzelf, een kleine minderheid heeft extra inspanningen nodig om drempels te overwinnen. Maar dit balonnetje gaat niet op: in realiteit blijft de meerderheid in de kou staan. En dat het daarbij zeker niet alleen om zogenaamd zwakke of zwarte schapen gaat, mag heel duidelijk zijn.

Bovenstaande vergelijking provoceert misschien maar schetst in zijn omgekeerde vorm wel een goed beeld van waar we met dit traject naartoe willen: de democratische gedachte weer voluit op de culturele agenda plaatsen. Cultuur hoort niet thuis in een omheinde weide met makke schapen en goede herders. Cultuur zit in de harten en hoofden van mensen. Mensen geven voortdurend betekenis aan gewone en ongewone dingen en worden geraakt of verrast door het rijmen of botsen met de betekenis die anderen daaraan geven. Cultuur is wat men zich op een bepaald moment toe-eigent in een netwerk van anderen en is bijgevolg van iedereen en voortdurend aan verandering onderworpen. Dat is de grondtoon waarop elke cultuurpraktijk gecomponeerd kan worden, geworteld en ingebed in een superdiverse samenleving.

Hoe?

In eerste instantie zoeken we lokale actoren op, zowel op praktijk- als beleidsniveau, die culturele praktijken ontwikkelen in de fysieke én mentale nabijheid van mensen. Het voorbije jaar volgden we vijf praktijken in de diepte op: Brussel-Noord, een sociaal-artistisch project van Globe Aroma in Brussel, Baken van de bibliotheek Oostende, de inspanningen rond cultuurparticipatie van OCMW Balen, het participatieproject Mia Maakt Scène in Eeklo en het traject rond lokale inbedding van H30 in Mechelen. Eerder dan te focussen op concrete methodieken gaan we in deze praktijkverhalen op zoek naar de achterliggende visie, de stem van deelnemers en de specifieke blik van verschillende partners in het verhaal.

Tegelijkertijd kruipen we in de hoofden van koplopers in het lokale cultuurlandschap die volgens ons een vernieuwende kijk hebben op lokaal sociaal cultuurbeleid en laten

hen een reflectie geven op cultuurpraktijken die vertrekken vanuit een sterke democratische gedachte en dagen samen met hen de huidige formats uit.

En wat dan vandaag?

De bevindingen uit deze praktijkverhalen en diepte-interviews en de thema's die al aan bod kwamen in de publicatie 'Buitenbenen' (de superdiverse samenleving als vertrekpunt, het voortdurend denken vanuit netwerken, het nastreven van sociale mix, het belang van brugfiguren...) willen we vanmiddag een concrete culturele invulling geven.

Het lijkt ons altijd interessant om enigszins te provoceren en een ideaalbeeld neer te leggen als startpunt voor discussie. Een provocatieve propositie, noemt men dit in de consultancy-wereld. En daarvoor moet men niet altijd het warme water uitvinden. Toeval wil dat we enkele geleden samenzaten met Gert Phillipeth en Emmy Vandersmissen van de dienst cultuur van stad Genk. In antwoord op de vraag hoe zij invulling geven aan gemeenschapsvorming binnen de Genkse context, haalde Gert de metafoor van de archipel nog eens naar boven. Hij schetste deze al eens eerder in de publicatie van Locus 'Een kroniek van de kleine dingen'.

Waar komt deze metafoor op neer?

In Genk ziet men de lokale samenleving graag als een archipel, een eilandengroep. Die verschillende eilandjes zijn allemaal verschillende gemeenschappen. Dat kan gaan om een voetbalclub, een oudercomité, een seniorenvereniging tot eigenlijk eender welke groep mensen die op een bepaald moment samenkomen en iets delen. Vroeger dacht men dat de ultieme ambitie was om het water tussen de eilandjes zodanig te laten zakken dat er één land ontstond, dat iedereen één werd. Nu denkt men daar anders over. Men wil zorgen dat de eilanden veilig zijn en de mensen in die gemeenschappen zich gerust en geborgen voelen, maar dat ze allemaal een uitnodigende haven hebben. En dat alle eilanden geprikkeld en uitgedaagd worden om elkaars eiland te bezoeken. Als lokale overheid (cultuur maar ook andere domeinen) moet je dan een ferrydienst organiseren. Je moet zorgen dat er zoveel mogelijk vaartuigen op dat water zijn, opleggen dat er havens zijn (als dat eiland deel wil uitmaken van dat archipel) en havenmeesters die dat wat kunnen regelen, waarmee je kan praten. Het doel is zoveel mogelijk verschillende bootjes op het water te krijgen. Je krijgt dan niet gemeenschapsvorming, maar gemeenschappenvorming. Die eilanden en vaartuigen zijn geen statisch concept. Het kan ook best gaan over tijdelijke allianties. De eilanden zijn overdag anders bevolkt dan 's avonds, etc. Dat beeld is voor hen de definitie van gemeenschapsvorming.

Opdracht

Deze voormiddag hebben we het reeds gehad over het belang van netwerkverbinding en -verduurzaming. Een netwerk is een zoekend verhaal: verbinding van partners, de relaties binnen het netwerk alsook met de omgeving en afstemmen. In deze sessie gaan concreet aan de slag.

We zullen op basis van de metafoor van de archipel een oefening doen om culturele netwerken in kaart brengen.

1. Gezamenlijke reflectie op de metafoor. Eigenlijk gaat het om een mens- en maatschappijbeeld dat volgens ons de goeie voedingsbodem is om nieuwe

verbindende cultuurpraktijken op te borduren. Als een baken in een complexe zoektocht van vele vrijetijds- en welzijnsorganisaties om zichzelf opnieuw uit te vinden in verhouding tot de diversiteit in de samenleving. Wat betekent deze metafoor voor het opzetten van cultuurpraktijken?

2. De deelnemers verdelen zich in groepjes van 4 à 5 mensen. Een eerste vraag: stel jezelf en je organisatie voor aan je groepje en situeer je in de bredere archipel die jouw lokale context is. Is je organisatie een eiland op zich? Of eerder een vuurtoren, een oversteekboot...?
3. Wissel praktijken of projecten uit die volgens jullie mooi passen bij het beeld van de archipel. Hoe slagen deze praktijken erin om verschillende eilandjes met elkaar te verbinden of een nieuw (tijdelijk) eiland te vormen waar diverse eilandbewoners naartoe kunnen komen?
4. kies één praktijk of organisatie uit. Voorwaarde is dat er een persoon uit die organisatie of betrokken in die praktijk mee aan de tafel zit. De bedoeling is om op basis van deze organisatie/praktijk een archipel uit te tekenen. Waar zit de verbindende kracht van de organisatie/praktijk? Zijn er nieuwe vaargeulen gecreëerd? Etc. Hiervoor krijgen de groepjes een leidraad met enkele richtvragen mee, geïnspireerd op de metafoor van de archipel.

Bijvoorbeeld:

- *Welke eilanden liggen in de archipel? Hoe groot zijn de eilanden? Hoe ver liggen ze van elkaar?*
- *Hebben de eilanden uitnodigende havens?*
- *Tussen welke eilanden hangen er bruggen? Hoe stevig zijn deze bruggen? Wie zijn de bruggenbouwers?*
- *Wie zijn de havenmeesters? Wat doet de havenmeester?*
- *Hoe ziet de ferrydienst van de lokale overheid er uit?*
- *Welke bootjes varen op de wateren? Hoe zijn ze uitgerust?*
- *Wat zijn gekende vaarroutes?*
- *Hoe diep is het water rond eilanden?*
- *Zijn er vuurtorens? Waar staan deze?*
- *Zijn er windmolens? Hoe functioneren deze?*

5. De groepjes presenteren in plenum.
6. Besluitend: in hoeverre kan deze oefening werken als instrument om op niveau van een lokaal netwerk na te denken over actieve cultuurparticipatie van mensen in armoede? Zo ja, wat is er nodig om dit instrument verder uit te werken?

- *Het is een goede oefening om met het netwerk zelf te doen eerder dan op projectniveau. Het is interessant dat eens in kaart te brengen.*
- *Het zou helpen als de rollen e.d al zouden ingevuld zijn. Bijvoorbeeld wat een havenmeester doet. Andere deelnemers van de sessie geven aan dat het net interessant is om te zoeken naar wat havenmeester in een concreet netwerk doet.*
- *De metafoor is een goed middel om gesprek op gang te brengen.*
- *Het zou goed zijn als de oefening ook invulling geeft aan de functie van bepaalde middelen, media (bv.boekje van vakantieparticipatie, een website).*
- *Interessant om in kaart te brengen, als denkoefening voor jezelf of in groep.*

Meer informatie over het traject cultuur & nabijheid (met praktijkverhalen en interviews) vind je op de [website van Dēmos](#).